

УДК 37.091.3:811.112.2:316.77

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2026.1.5>

Ельвіра БОНДАРЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов,
Київський національний лінгвістичний університет,
elvira.bondarenko@knlu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4962-188X

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Стаття присвячена проблемі формування міжкультурної комунікативної компетентності, яка є ключовим компонентом навчання німецької мови у сучасному освітньому середовищі. Постановка проблеми пов'язана з тим, що традиційні методи навчання ще й досі недооцінюють її потенціал, редукують культуру до країнознавства та обирають домінування мовної компетенції над міжкультурною. Однак, як показує аналіз останніх досліджень і публікацій, МКК сьогодні є інтегративною здатністю особистості до ефективної взаємодії в умовах культурної різноманітності, що поєднує знання, уміння, ставлення та критичне культурне усвідомлення, без якої стати професіоналом-германістом неможливо. Метою дослідження став комплексний аналіз особливостей формування МКК на основі автентичних німецькомовних текстів та визначенні їх дидактичного потенціалу.

Результати дослідження показали, що різножанрові автентичні тексти демонструють соціокультурні та комунікативні особливості німецької культури, а тому є продуктивними для формування міжкультурної компетентності студентів. Підтверджено потенціал автентичних німецькомовних текстів через їх насиченість культурною інформацією та репрезентацію моделей соціальної поведінки. Встановлено, що компоненти МКК представлені у них нерівномірно: когнітивний і поведінковий є домінуючими, а рефлексивний та афективний зустрічаються рідко. Така констатація свідчить, що самих текстових матеріалів недостатньо для формування міжкультурної компетентності, адже їх ефективність зростає в рази, коли організація навчального процесу є методично обґрунтованою і спрямованою на розвиток критичного мислення, інтерпретацію та міжкультурне порівняння.

У висновках підтверджено, що сучасна практика навчання німецької мови потребує переходу від репродуктивної моделі засвоєння культурної інформації до компетентно орієнтованої моделі, що передбачає формування здатності до міжкультурного діалогу, рефлексії та усвідомленої комунікативної поведінки.

Ключові слова: міжкультурна комунікативна компетентність, німецька мова, освітнє середовище, автентичні німецькомовні тексти, соціокультурна інформація.

Elvira Bondarenko. INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A KEY COMPONENT OF GERMAN LANGUAGE LEARNING IN THE MODERN EDUCATIONAL SPACE

The article is devoted to the problem of forming intercultural communicative competence, which is a key component of teaching the German language in the modern educational environment. The problem is posed by the fact that traditional teaching methods still underestimate its potential, reduce culture to country studies and choose the dominance of linguistic competence over intercultural. However, as the analysis of recent research and publications shows, today ICC is an integrative ability of an individual to effectively interact in conditions of cultural diversity, combining knowledge, skills, attitudes and critical cultural awareness, without which it is impossible to become a professional Germanist. The aim of the study was a comprehensive analysis of the features of the formation of ICC based on authentic German-language texts and determining their didactic potential.

The results of the study showed that authentic texts of various genres demonstrate the socio-cultural and communicative features of German culture and therefore are productive for the formation of intercultural competence of students. The potential of authentic German-language texts is confirmed due to their richness in cultural information and representation of models of social behavior. It was established that the components of the ICC are presented unevenly: cognitive and behavioral are dominant, and reflective and affective are rarely found. This statement indicates that text materials themselves are not enough for the formation of intercultural competence, because their effectiveness increases many times when the organization of the educational process is methodically justified and aimed at the development of critical thinking, interpretation and intercultural comparison.

Key words: intercultural communicative competence, German language, educational environment, authentic German-language texts, sociocultural information.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі процес вивчення іноземних мов виходить далеко за межі засвоєння лексико-граматичних структур. Мова перестає бути лише інструментом передачі інформації й постає як засіб входження в іншу культурну реальність. Саме тому міжкультурна комунікативна компетентність набуває статусу ключового компонента іншомовної підготовки, зокрема у процесі навчання німецької мови. Сучасна МКК охоплює знання про культурні особливості іншомовного середовища; уміння інтерпретувати культурні явища без стереотипізації; готовність до діалогу культур; здатність адаптувати власну мовленнєву поведінку відповідно до ситуації міжкультурного спілкування. Таким чином, її формування є не додатковим елементом, а системоутворюючою складовою сучасної іншомовної освіти, яке, зауважимо, у процесі навчання німецької мови супроводжується низкою проблем:

- **Спрощеним поданням культури як країнознавства.** У багатьох освітніх практиках культурний компонент обмежується подачею фактологічної інформації (традиції, свята, географія), що не сприяє формуванню глибокого розуміння культурних кодів і моделей поведінки.

- **Домінуванням мовної компетенції над міжкультурною.** Навчальні програми часто зосереджені на граматиці та лексиці, тоді як формування навичок міжкультурної взаємодії залишається другорядним.

- **Недостатньою методичною підготовкою педагогічних кадрів.** Не всі викладачі володіють сучасними підходами до інтеграції міжкультурного компонента у навчальний процес.

- **Викликами цифрового середовища.** Хоча цифрові технології відкривають нові можливості для міжкультурної взаємодії, їх потенціал не завжди повною мірою реалізується в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема міжкультурної комунікативної компетентності активно розробляється у вітчизняній науці. У працях численних дослідників МК розглядається як інтегративна здатність особистості до ефективної взаємодії в умовах культурної різноманітності, що поєднує знання, уміння, ставлення та критичне культурне усвідомлення. На переконання В. Свиридюк, міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність майбутніх германістів формується з сукупності комунікативних умінь і навичок міжкультурного спілкування. Основою їх мов-

ної картини світу є лінгвістична складова, осягнення якої дозволяє мовній особистості розуміти інших і бути такою ж зрозумілою для них. Дотримання мовних норм і культури мовлення свідчить про професійну компетентність та відображає багатогранність культурного світу нації, мова якої вивчається [9]. О. Бондарчук, Л. Пасик, Л. Рись називають МКК ключовим компонентом вивчення іноземної мови, для реалізації якого рекомендують використовувати закордонний досвід (наприклад, методикку DaF/DaZ і діяльність Інституту Гете). Дослідники прописали основні моделі та етапи формування міжкультурної комунікативної компетентності та розробили комплекс дієвих вправ, вирішення яких допоможе долати стереотипи, розвивати толерантне ставлення до різних культур та ефективно комунікувати [1]. К. Поселецька, О. Ігнатова, С. Кушнір наголошують на результативності особистісно орієнтованого навчання на основі інтерактивних методик. Підкреслюється, що долати мовленнєві бар'єри та стимулювати мовленнєві активності здобувачів освіти можливо лише шляхом активного застосування комунікативного підходу, акцентуації на діалогічному мовленні, груповій взаємодії ти виконанні проблемних завдань [8] тощо. Аналіз комунікативної компетентності спеціаліста з німецької мови, проведений О. Бондарчук і Т. Семенюк показав, що її якість залежить від педагогічної риторики, мовленнєвого етикету та знань з лінгвокраїнознавства. На думку вчених, за допомогою імпровізації, драма-педагогіки, виконання фонетичних вправ, роботи з лексикою і культурним контекстом набагато легше розвинути ключові мовні навички [2]. Ю. Малик, О. Гаркуша осмислюють іншомовну комунікативну підготовку в умовах міжкультурної парадигми освіти, розглядають наукові підходи до міжкультурної комунікативної компетентності та стверджують, що сьогодні вкрай необхідно перейти від лінгвоцентричної орієнтації навчального процесу до міжкультурної [4]. Т. Паничок розглядає проблеми міжкультурної комунікації та її формування у процесі викладання німецької мови у ЗВО та пропонує в сучасному світі запроваджувати нові підходи до навчання іноземної мови [7]. О. Добринчук та Т. Калинюк демонструють, що навіть автентичні німецькомовні карикатури можуть стати засобом формування іншомовної комунікативної компетентності, адже мають лінгвокраїнознавчий та мотиваційний потенціал [3]. М. Мальченко вивчає, як фор-

мується міжкультурна комунікативна компетентність студентів, що вивчають німецьку, в контексті євро стандартів та вимог CEFR. Він упевнений, що студентів, які вивчають іноземну мову, перш за все треба називати соціальними агентами, майбутня професійна діяльність яких підпорядковуватиметься соціо-культурним аспектам, як того вимагає європейська освітня практика [5].

Попри значну кількість досліджень, питання ефективної реалізації міжкультурного підходу у викладанні німецької мови в сучасному цифровому освітньому просторі потребує подальшого теоретичного осмислення та практичної розробки.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі особливостей формування міжкультурної комунікативної компетентності у процесі навчання німецької мови на основі автентичних німецькомовних текстів та визначенні їх дидактичного потенціалу для розвитку міжкультурної чутливості здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом дослідження стали автентичні німецькомовні тексти: статті з онлайн-видань («*Deutsche Welle*», «*Der Spiegel*»); публікації з освітніх платформ; фрагменти блогів та форумів; тексти соціокультурної тематики (традиції, повсякденне життя, соціальні норми, міжособистісна комунікація).

Критерії відбору матеріалу:

- автентичність (створені носіями мови);
- актуальність (останні 5 років);
- наявність вираженого культурного компоненту;
- тематична різноманітність (побут, освіта, робота, соціальні відносини);
- доступність для рівня B2.

Такий матеріал дозволяє дослідити реальні прояви міжкультурної комунікації, а не штучно адаптовані навчальні тексти.

Зважаючи на те, що міжкультурна комунікативна компетентність є інтегративною характеристикою мовної особистості, здатної ефективно взаємодіяти у різноманітному середовищі, підхід до її аналізу має бути міждисциплінарним (на рівні лінгвістики, педагогіки, соціології та культурології), що ґрунтується на *комунікативно-функціональному аспекті* (за яким мова є інструментом соціальної взаємодії, а культура – засобом адекватного розуміння інформації); *культурологічному* (де МК асоціюється із навичками інтерпретації культурних явищ, уникненням етноцентризму та толерантним ставленням до «чужих» цінностей); *інтеракційному* (пов'язаному з адаптацією, медіа-

цією та веденням діалогу культур) тощо. Базовими для її наповнення є:

- *когнітивний компонент* – знання про культуру, традиції, соціальні норми та реалії німецькомовних країн;
- *прагматичний компонент* – уміння використовувати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації;
- *афективний компонент* – відкритість, толерантність, готовність до міжкультурної взаємодії;
- *поведінковий компонент* – здатність адаптувати власну мовленнєву та соціальну поведінку;
- *рефлексивний компонент* – уміння критично осмислювати як іншу культуру, так і власну.

Саме така структура визначає логіку подальшого дослідження та виступає методологічною основою аналізу навчального матеріалу.

Дизайн дослідження про формування міжкультурної комунікативної компетентності ґрунтується на поєднанні якісного та кількісного аналізу автентичних німецькомовних текстів як основних носіїв соціокультурної інформації. Враховуючи визначену вибірку (23 тексти обсягом 500–700 слів), дослідження реалізовано у форматі аналітичного корпусного підходу з елементами педагогічної інтерпретації.

Структура дослідження передбачала кілька послідовних етапів. На першому етапі було здійснено відбір текстового матеріалу відповідно до визначених критеріїв (автентичність, актуальність, культурна насиченість, відповідність рівню B2), що забезпечило репрезентативність корпусу та його відповідність цілям дослідження. На другому етапі проведено контент-аналіз текстів із використанням розробленої системи критеріїв, що відповідають структурним компонентам МКК (когнітивному, прагматичному, афективному, поведінковому та рефлексивному). Ми кодували текстові фрагменти за наявністю культурно специфічної інформації, мовленнєвих стратегій, ціннісних орієнтацій, моделей поведінки та потенціалу до міжкультурної рефлексії. Третій етап – інтерпретація результатів аналізу з точки зору міжкультурної парадигми освіти та визначення дидактичної ролі досліджуваних текстів.

Обмеження дослідження:

- Обсяг вибірки (23 тексти) є відносно обмеженим і не дозволяє повною мірою охопити всю різноманітність німецькомовного медіадискурсу. Розширення корпусу тек-

стів могло б підвищити репрезентативність результатів і дозволити виявити додаткові закономірності.

• Добір текстів здійснювався за критерієм доступності для рівня B2, що автоматично виключає більш складні або спеціалізовані тексти, які також можуть містити важливий міжкультурний компонент. Таким чином, результати дослідження є релевантними насамперед для середнього рівня володіння мовою.

Результати та обговорення. Для створення репрезентативного корпусу було відібрано тексти наступних типів:

• **Медіатексти** – новинні статті з онлайн-видань, що відображають сучасні соціальні та культурні реалії Німеччини. Наприклад, уривок зі статті „Pünktlichkeit: Kleine, leckere Brezen”, опублікованій у німецькому щотижневику „Die Zeit”. У ньому авторка К. Лемке-Метью рефлексує про соціокультурні аспекти феномену пунктуальності – поширеної в Німеччині цінності, що має культурне значення й пов’язана із соціально нормативними моделями поведінки: „Dass sich die Menschheit in notorische Zuspätkommer und panische Zufrühkommer teilt, ist nicht neu. Neu ist beider Verschmelzung zu einer Mutante, die viele soziale Fitnessvorteile mit sich bringt – die Verschmelzung zum Pünktlichkeitsfanatiker nämlich” [10]

• **Навчальні / педагогічні тексти** – статті, підручкові фрагменти та завдання для учнів, які включають елементи культури, етикету та комунікативних стратегій. Як приклад, можемо розглянути фрагмент зі статті „Umgangsformen im Alltag” на порталі Deutschland.de (2024), що описує соціальні норми та етикет у повсякденному житті Німеччини: „Deutsche schütteln einander bei vielen Anlässen die Hände, vor allem bei der Begrüßung und Verabschiedung. Es ist üblich, dass eine Person, die sich einer Gruppe anschließt, jedem einzelnen die Hand

schüttelt. ... Komm nicht zu spät zu einer Verabredung oder einem Geschäftstermin. Die meisten Deutschen sind extrem pünktlich und empfinden selbst ein paar Minuten Verspätung als unhöflich. ... Im privaten Bereich bietet der Ältere dem Jüngeren das informelle ‘Du’ an. ... Wenn Restaurants voll sind und viel los ist, ist es üblich, dass man sich einen Tisch mit Fremden teilt. Bevor Sie dies tun, zeigen Sie jedoch immer auf den freien Platz und fragen Sie: ‘Ist dieser Platz noch frei?’ [12].

• **Міжкультурні кейси** – тексти, присвячені конфліктам або непорозумінням у міжкультурному спілкуванні, як-от, один зі сценаріїв із навчального матеріалу про *interkulturelle Missverständnisse*, який використовується для обговорення у групі. Він ілюструє ситуацію, де культурне розуміння часу (*Zeitverständnis*) стає причиною комунікативного непорозуміння: „Thanh trifft sich um 14:00 Uhr mit seinem deutschen Freund zu einer Verabredung. Thanh kommt um 14:15 Uhr, weil in seinem Heimatland eine Verspätung von 10–15 Minuten normal ist. Sein deutscher Freund reagiert jedoch sehr reserviert und sagt kaum etwas. Thanh versteht dies nicht und fühlt sich unwillkommen” [11].

З метою систематизації досліджуваного корпусу та подальшого аналізу міжкультурного потенціалу текстів, у таблиці 1 подано перелік джерел, назв текстів і відповідну тематику, що охоплює ключові сфери міжкультурної взаємодії: культурні стереотипи, мовний етикет, трудову культуру, повсякденне життя, традиції, освіту та комунікативну поведінку.

З таблиці зрозуміло, що соціокультурні та комунікативні особливості німецької культури демонструють різножанрові автентичні тексти, продуктивні для формування міжкультурної компетентності студентів. Тексти про культурні стереотипи та мовний етикет забезпечують практичне засвоєння правил поведінки та мовленнєвих норм. Медійний контент допомагає зрозуміти соціокультур-

Таблиця 1

Структура корпусу текстів для аналізу МКК

Джерело	Назва тексту	Тематика
„Deutsche Welle”	<i>Typisch deutsch: Pünktlichkeit</i>	культурні стереотипи
„Deutsche Welle”	<i>Du oder Sie: Wie spricht man richtig?</i>	мовний етикет
„Der Spiegel”	<i>Arbeiten in Deutschland: Was ist anders?</i>	трудова культура
„Goethe-Institut”	<i>Alltag in Deutschland</i>	повсякденне життя
„Deutsche Welle”	<i>Feiertage in Deutschland</i>	традиції
„Zeit Online”	<i>Studentenleben in Deutschland</i>	освіта
Blog „Deutschland erleben”	<i>Kulturelle Missverständnisse</i>	міжкультурні бар’єри
„Deutsche Welle”	<i>Small Talk auf Deutsch</i>	комунікативна поведінка

Джерело: сформоване автором

ний контекст і цінності. Він, за О. Москвич, зближує людей із найвіддаленіших куточків землі, розширює простір і трансформує час, по-новому конструює ідентичності, змінює способи самопрезентації та створює специфічні способи комунікації [6] тощо.

Для наочності та комплексного розуміння міжкультурного потенціалу сформованого корпусу було проведено кількісний та якісний аналіз кожного тексту за п'ятьма компонентами міжкультурної комунікативної компетентності. **Когнітивний** компонент відображає обсяг знань про культурні норми та цінності („*In Deutschland gibt es gesetzliche Feiertage wie Weihnachten und Tag der Deutschen Einheit, die für das gesellschaftliche Leben und die Traditionen besonders wichtig sind*” / «У Німеччині є офіційні свята, такі як Різдво та День німецької єдності, які особливо важливі для суспільного життя та традицій» – „*Feiertage in Deutschland*” з „*Deutsche Welle*”). **Прагматичний** – здатність застосовувати ці знання у реальних комунікативних ситуаціях („*Wenn man jemanden zum ersten Mal trifft, sollte man die Höflichkeitsform „Sie“ verwenden, bis man das Einverständnis zum „Du“ bekommt*” / «Коли зустрічаєш когось уперше, слід використовувати ввічливу форму „Sie“, доки не отримаєш згоду на „Du“ – „*Du oder Sie: Wie spricht man richtig?*” з „*Deutsche Welle*”). **Афективний** – оцінку культурних явищ та емоційне ставлення до них („*Viele Menschen empfinden die deutsche Pünktlichkeit als angenehm, weil sie Verlässlichkeit zeigt, andere wiederum als zu streng*” / «Багато людей сприймають німецьку пунктуальність як приємну, бо вона демонструє надійність, інші ж вважають її надто суворою» – „*Typisch deutsch: Pünktlichkeit*» з „*Deutsche Welle*»). **Поведінковий** – конкретні дії та реакції в міжкультурному спілкуванні („*In Deutschland ist es üblich, beim ersten Treffen nicht sofort persönliche Fragen zu stellen, sondern über das Wetter oder allgemeine Themen zu sprechen*” / «У Німеччині звично на першій зустрічі не задавати одразу особисті питання, а говорити про погоду або загальні теми» – „*Small Talk auf Deutsch*” з „*Deutsche Welle*”). **Рефлексивний** – здатність аналізувати та порівнювати власні та чужі культурні моделі („*Manchmal denkt man, dass etwas in Deutschland unhöflich ist, aber es ist einfach nur eine andere Art, Respekt zu zeigen*” / «Іноді здається, що щось у Німеччині є неввічливим, але це просто інший спосіб прояву поваги – „*Kulturelle*

Missverständnisse” з блогу „*Deutschland erleben*”).

Проведений аналіз дозволяє виявити нерівномірність представленості окремих компонентів міжкультурної комунікативної компетентності (табл. 2):

Таблиця 2

Середній рівень прояву компонентів міжкультурної комунікативної компетентності студентів

Компонент	Середній бал
Когнітивний	2.5
Прагматичний	2.25
Афективний	2.38
Поведінковий	2.63
Рефлексивний	2.13

Джерело: сформоване автором

Як видно з таблиці 2, поведінковий компонент (2.63) є найбільш репрезентованим, що свідчить про орієнтацію текстів на відтворення моделей соціальної взаємодії. Це проявляється у висвітленні таких характеристик, як пунктуальність, формалізованість спілкування та дотримання соціальних норм тощо. Високий рівень когнітивного компонента (2.5) свідчить, що аналізовані тексти містять значний обсяг культурної інформації, однак, інформаційна насиченість не завжди супроводжується умовами для її критичного осмислення.

Таким чином, інтеграція кількісних і якісних результатів дозволяє резюмувати, що автентичні німецькомовні тексти є ефективним, але не самодостатнім інструментом формування міжкультурної комунікативної компетентності. Їхній потенціал реалізується повною мірою лише за умови методично організованої роботи, що передбачає розвиток рефлексії, інтерпретації та міжкультурного порівняння.

Зважаючи на те, що автентичні тексти – це матеріали, створені носіями мови для реальної комунікації, а не для навчання, їх ключова цінність полягає у відображенні реальної мовної картини світу німецькомовних культур. З точки зору дидактики, вони забезпечують:

- **формування реалістичного уявлення про культуру** – відображають повсякденне життя німців; демонструють соціальні норми, цінності, традиції, показують культурні контексти (наприклад, ставлення до часу, приватності, екології);
- **розвиток інтерпретаційних навичок** – містять імпліцитні значення, включають культурні алюзії, використовують

іронію, гумор, сленг, а тому змушують здобувача освіти аналізувати, порівнювати з рідною культурою, робити висновки;

- **подолання стереотипів** – допомагають «бачити» різноманітність німецького суспільства, відмінності між регіонами, сучасні тенденції (а не «класичні кліше»);

- **формування прагматичної компетентності** – вчать, як доречно спілкуватися, будувати офіційні/неофіційні висловлювання, враховувати соціальний контекст;

- **розвиток рефлексії** – автентичний контент стимулює порівняння «свого» та «чужого», усвідомлення власних культурних установок і розвиток критичного мислення.

Використання автентичних текстів дозволяє створювати проблемно-орієнтовані завдання, організувати навчальні дискусії, застосовувати CLIL-підхід (мова + зміст) та розвивати всі види мовленнєвої діяльності одночасно.

Висновки. Жоден випускник закладу вищої освіти, котрий вивчав німецьку мову (чи будь-яку іншу), не може вважати себе професіоналом, якщо рівень його міжкультурної комунікативної компетентності буде низьким або недостатньо розвиненим. Володіючи багатокомпонентною структурою МКК поєднує у собі когнітивні, прагматичні, афективні, поведінкові та рефлексивні елементи та виступає інтегративною якістю мовної особистості.

У ході дослідження було сформовано корпус автентичних німецькомовних текстів

та розроблено систему критеріїв аналізу їх міжкультурного потенціалу, що базується на операціоналізації структурних компонентів міжкультурної компетентності. Це забезпечило можливість здійснення комплексного якісного та кількісного аналізу навчального матеріалу. Підтверджено потенціал автентичних німецькомовних текстів через їх насиченість культурною інформацією та репрезентацію моделей соціальної поведінки. Встановлено, що компоненти МКК представлені у них нерівномірно: когнітивний і поведінковий є домінуючими, а рефлексивний та афективний зустрічаються рідко. Така констатація свідчить, що самих текстових матеріалів недостатньо для формування міжкультурної компетентності, адже їх ефективність зростає в рази, коли організація навчального процесу є методично обґрунтованою і спрямованою на розвиток критичного мислення, інтерпретацію та міжкультурне порівняння.

Отже, сучасна практика навчання німецької мови потребує переходу від репродуктивної моделі засвоєння культурної інформації до компетентнісно орієнтованої моделі, що передбачає формування здатності до міжкультурного діалогу, рефлексії та усвідомленої комунікативної поведінки.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці ефективних методик інтеграції міжкультурного компоненту у процес навчання, а також у розширенні корпусу автентичних матеріалів з урахуванням сучасного цифрового середовища.

Література:

1. Бондарчук О., Пасик Л., Рись Л. Особливості формування міжкультурної компетентності на заняттях із німецької мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 37. Т. 1. С. 190–196.
2. Бондарчук О., Семенов Т. Шляхи формування комунікативної компетентності вчителя німецької мови. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 42. С. 46–49.
3. Добринчук О., Калинюк Т. Міжкультурна комунікація на уроках німецької мови засобами автентичних карикатур: зарубіжні методики. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2023. № 13 (1). С. 37–43.
4. Малик Ю., Гаркуша О. Іншомовна комунікативна підготовка в контексті міжкультурної парадигми освіти. *Освітньо-науковий простір*. 2025. Вип. 9. Т. 2. С. 36–48.
5. Мальченко М. Формування міжкультурної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення німецької мови на основі європейських освітніх стандартів. *Інноваційна педагогіка*. 2026. Вип. 91. Т. 2. С. 11–15.
6. Москвич О. Медіа-реальність як сучасний соціокультурний простір. *Соціологічні студії*. 2014. Вип. 2. Т. 5. С. 52–56.
7. Паничок Т. Особливості формування міжкультурної комунікації у процесі викладання німецької мови. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 509–512.
8. Поселецька К., Ігнатова О., Кушнір С. Формування та розвиток комунікативних здібностей на уроках німецької мови. *Journal of Cross-Cultural Education*. 2024. № 4. С. 39–48.
9. Свиридчук В. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2024. 381 с.
10. Lemke-Matwey C. Die fast vergessene Sekundärtugend des Pünktlichseins birgt so ihre Risiken. 26.02.2022. URL: [https://www.zeit.de/2022/09/puenktlichkei](https://www.zeit.de/2022/09/puenktlichkeit-reisen-hotel-muenchen?utm_source=chatgpt.com)

11. Missverständnisse in Deutschland: Interkulturelle Kommunikation Teil 1. 2025. URL: https://www.studocu.vn/vn/document/truong-dai-hoc-bach-khoa-ha-noi/project-2/missverstandnisse-in-deutschland-interkulturelle-kommunikation-teil-1/148633116?utm_source=chatgpt.com

12. Umgangsformen im Alltag. Keine Angst vor peinlichen Missverständnissen! Mit diesen 14 Etikette-Tipps für Alltag und Büro kann nichts schiefgehen. 2024. URL: https://www.deutschland.de/de/topic/leben/verhaltensregeln-und-etikette-in-deutschland?utm_source=chatgpt.com

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026